

TĖVŲ, ĮVEIKIANČIŲ VAIKŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMUS, PATIRTIS: ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATŲ ANALIZĖ

Jovita Biliūnienė, Lina Miltenienė

Šiaulių m. Salduvės progimnazija, Šiaulių universitetas

Įvadas

Pastaruoju metu vis dažniau pabrėžiama, kad daugėja ikimokyklinio amžiaus vaikų, patiriančių psichosocialinės adaptacijos, emocijų ir elgesio problemų, sunkumų (hiperaktyvumas, savireguliacijos sutrikimai, agresyvumas ir kt.) (Ramanauskienė, 2005; Nasvytienė, 2005). J. N. V. Daulenskienė ir kt. (2002) pažymi, kad emociinės ir elgesio raiškos sutrikimus ikimokykliniame amžiuje apibrėžti yra labai sunku. Autoriai teigia, kad beveik visi vaikai tam tikrais amžiaus tarpsniais patiria elgesio ar emocijų sunkumų (toliau – EES), tačiau ne visus juos apibūdiname kaip elgesio ir emocijų sutrikimų turinčius vaikus. Kai kurie autoriai tokius vaikus vadina tiesiog „sunkiais“ arba „sunkiai auklėjamais“ (Herm, 2004).

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2011–2012 m. bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 881 (0,2 %) emocijų ir elgesio sutrikimų turintis vaikas. Deja, nepavyko rasti informacijos apie emocijų ir elgesio sutrikimų pasiskirstymą tarp ikimokyklinio amžiaus vaikų. Statistikos departamente tokio pobūdžio duomenys nefiksuoja. Išanalizavus pastarųjų penkerių metų duomenis apie emocijų ir elgesio sutrikimų turinčius mokinius, kurie integruoti į bendrojo lavinimo mokyklas, matyti, kad šių mokinių skaičius mažėja: 2008–2009 m. padidėjo 22 mokiniais, 2009–2010 m. sumažėjo 45, o 2010–2011 m. sumažėjo 1 mokiniu. Tokia mokinių kaita leidžia manyti, kad per vienus metus EES turintys mokiniai įveikė savo sunkumus ir jiems nebereikia specialiojo ugdymo, arba „aktuali pateikiamų duomenų tikslumo problema“ (Ališauskienė ir kt. 2007, p. 169). R. Geležinienės (2009), kaip specialiosios pedagogės, asmeninė patirtis rodo, kad mokiniai, kuriems emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai nustatyti kaip antriniai, nepatenka į jokias duomenų bazes. L. Radzevičienės (1997) nepatvirtintais duomenimis, tarp mokyklinio amžiaus vaikų yra 0,5–20 % EES turinčių vaikų. Tokius skaičių skirtumus autorė aiškina tuo, kad pagalbą gauna ne visi vaikai, kurie ją turėtų gauti, nes specialistai rodo tik tą skaičių vaikų, kuriems jie realiai gali padėti. Daugelis vengia pagalbos, kiti skeptiškai vertina vaikui skiriamą pagalbą, manydami, kad toks vaiko elgesys yra normalus, atitinka amžių arba tikisi, kad jis „išaugs“ (Kaffemanienė, Tereikienė, 2003; Nasvytienė 2005). R. Geležinienė (2009) pabrėžia, kad ugdymo proceso realybėje ugdomi vaikai, kuriems emocijų ir elgesio sutrikimai yra tik prognozuojami.

I. Kaffemanienė, V. Tereikienė (2003), tyrinėjusios specialistų suteiktų paslaugų vaikui ir šeimai pobūdį, pažymi, kad išsiskiriantį elgesį galima laikyti signalu aplinkai arba pagalbos šauksmu. Šiai nuomonei pritaria ir S. Herm (2004). Autorių teigimu, dauguma vaikų tiesiog nemoka bendrauti, neklusnūs ir negatyvūs būna tik namie

arba darželyje, o kitoje aplinkoje jie elgiasi tinkamai. Todėl S. Herm (2004), I. Kaffemanienė, V. Tereikienė (2003) mano, kad netinkamas vaikų elgesys gali būti artimųjų ir vaikų bendravimo, „nesusikalbėjimo“ problema. Todėl labai svarbu, kad vaiką supanti aplinka sugebėtų laiku reaguoti į jo galimybes, ypatybes, tada tikėtina, kad patiriami elgesio ir emocijų sunkumai normalizuosis (Winnicott, 2000).

Socialinė mikrosistema „yra vienas iš svarbiausių veiksnių, pagreitinančių arba stabdančių asmenybės savirealizacijos procesą, iš kitos pusės – neišvengiama sėkmingo šio proceso vystymosi sąlyga“ (Leliūgienė, 2003, p. 48; Berns, 2009; Kvieskienė, 2003). Vaikas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas, ir net tada, kai jį veikia neigiami socialiniai veiksniai, kuriuos tiesiogiai gali skatinti reikšmingi žmonės (Kvieskienė, 2003; Berns, 2010; Sutton, 1999).

EES patiriančių vaikų problemos sukelia nemažai sunkumų patiems vaikams, aplinkiniams, o ypač – tėvams (Ribakovienė ir kt. 2008). Realiai šeimos nariai su jais susiduria kasdien, todėl iškyla kūrybingų, lanksčiai reaguojančių tam tikroje situacijoje tėvų problema. Kiekviena diena susideda iš skirtingų situacijų ir veiklų, todėl svarbu nuolat jas apmąstyti ir surasti tinkamų, veiksmingų bendravimo, veikimo su vaiku būdų (Geležinienė, 2009). A. Pollard (2006) pažymi, kad nėra universalių ir visoms ugdymo situacijoms tinkančių strategijų bei metodų, todėl tai, kas buvo veiksminga vienoje ugdymo situacijoje, dalyvaujant vieniems ugdymo proceso dalyviams, gali tapti visiškai neveiksminga kitose situacijose, dalyvaujant kitiems proceso dalyviams.

Tyrimų, nagrinėjančių elgesio ir emocijų sunkumų patiriančių vaikų ugdymą ikimokyklinėse įstaigose, aktualumas didėja (Ališauskienė, 2005; Bražienė, Mockienė, 2008; Kaffemanienė, Tereikienė, 2003; Malinauskaitė, 2010). Pažymėta, kad stinga tyrimų apie ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą. Daugumos autorių (Braslauskienė, Jonutyte, 2005; Bruneikienė, 2009; Herm, 2004; Monkevičienė, 2004; Mitchell 2008; Vosylienė, 2009; Ramanauskienė 2005; Žukauskienė 2001) darbai apie taikytinas elgesio ir emocijų valdymo strategijas yra šviečiamojo pobūdžio, tačiau empiriniu aspektu ši tema – kokias strategijas ar veiklas taiko tėvai – nėra pakankamai išplėtotą.

Šiame straipsnyje nagrinėjama, kokių ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocijų raiškos požymių pastebi tėvai; kokias priemones taiko tėvai, auklėdami ikimokyklinio amžiaus vaikus; kokios pagalbos poreikis iškyla tėvams, auklėjantiems EES patiriančius vaikus; tyrimo objektas – tėvų, įveikiančių ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocijų sunkumus, patirtis. Hipotezė: tikėtina, kad tėvai taiko elgesio ir emocijų valdymo strategijas, orientuotas į vaiko pozityvaus elgesio palaikymą.

Tyrimo tikslas – įvertinti tėvų, auklėjančių elgesio ir emocijų sunkumų patiriančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, patirtį, atskleidžiant tėvų stebimus EES, taikomas vaikų elgesio valdymo strategijas, poreikį pagalbai ir pagėidaujamos pagalbos kryptingumą.

Tyrimo duomenys rinkti anketinės apklausos metodu. Klausimyną sudarė trys dalys: atmintinė, demografiniai duomenys (nominalinės skalės) ir pagrindinė – diagnostiniai kintamieji: klausimų blokas, skirtas EES patiriančių vaikų elgesio ir emocijų raiškos požymiams identifikuoti (1 ranginė skalė, 17 teiginių)¹; klausimų blokas, skirtas tėvų konstruojamoms sąveikoms su EES patiriančiu vaiku ir organizuojamoms veikloms netinkamo elgesio mažinimui tirti (1 ranginė skalė, 27 teiginiai); klausimų blokas – fizinės aplinkos pritaikymui tirti (1 klausimas, nominalinė skalė); klausimų blokas – tėvų lūkesčiai vaiko ugdymo atžvilgiu (2 atviri klausimai). Pateikiant ranginei skalei priskiriamus klausimus, respondentų buvo prašoma matuojamus požymius sugrupuoti didėjimo ar mažėjimo tvarka.

Duomenims apdoroti taikyti kokybiniai-interpretaciniai, turinio analizės ir statistiniai duomenų analizės metodai: aprašomoji statistika, faktorinė analizė, parametris T testas.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo imtį sudarė 70 ikimokyklinio elgesio ir emocijų sunkumų patiriančių vaikų tėvai iš įvairių vietovių. Siekiant apklausti EES patiriančių vaikų tėvus, buvo taikyta netikimybinė – patogioji imtis, laikantis anonimiškumo ir savanoriškumo principų (1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų (tėvų) demografinių duomenų rezultatai, %

Demografinis blokas		N	%
Lytis	Moteris	66	94,3
	Vyras	4	5,7
Gyvenamoji vieta	Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys	16	25,0
	Kitas apskrities centras	19	29,7
	Miestelis, rajono centras	19	29,7
	Kaimas	10	15,6
Išsilavinimas	Pagrindinis	1	1,4
	Vidurinis	12	17,1
	Profesinis	17	24,3
	Aukštasis	34	48,6
	Kita	6	8,6
Amžiaus vidurkis	35,7 metų		

Didžiąją respondentų dalį sudaro moterys (94,3 %). Vidutinis respondentų amžius – 35,7 metai. Beveik pusė tėvų yra įgiję aukštąjį (48,6 %), trečdalis – profesinį (24,3 %), kiti – vidurinį (17,1 %), pagrindinį (1,4 %) išsilavinimą. 8,6 % tėvų nurodė kitą išsilavinimą.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocijų raiškos požymiai tėvų požiūriu

Siekiant atskleisti, kokio pobūdžio charakteristikos vyrauja EES patiriančio vaiko ir su kokiais sunkumais tenka susidurti tėvams, auklėjantiems savo vaiką, buvo pateiktos skalės su elgesio ir (arba) emocijų sutrikimams būdingais požymiais (17 teiginių).

Atlikus skalės su minėtais požymiais faktorinę analizę buvo išskirti trys faktoriai, atskleidžiantys tėvų pastebimus požymius: *agresyvus ir netinkamas elgesys; dėmesio ir savireguliacijos sunkumai; socialiniai ir emociniai sunkumai* (2 lentelė).

Nuomonių raiška (skalė nuo 1 iki 4): aukščiausi įverčiai užfiksuoti kategorijoje *dėmesio ir savireguliacijos sunkumai* ($M = 2,7$). Tėvai identifikuoja kaip būdingiausius šiuos savo vaiko požymius: hiperaktyvumas (bėgiojimas, judėjimas, triukšmavimas, kai reikia sėdėti ramiai, įkyrus elgesys) ($M = 2,81$), impulsyvumas (nesugebėjimas sulaukti savo eilės, atidėto noro išpildymo) ($M = 2,77$), nedėmesingumas, nesusikaupimas (nesugebėjimas gana ilgai išlaikyti dėmesį, baigti pradėtą darbą) ($M = 2,70$). Nurodoma, kad rečiau vaikui būdinga valingo elgesio, savikontrolės stoka ($M = 2,57$). Mažiau nei pusės tėvų nuomone, vaikas, patiriantis emocijų ir elgesio sunkumų, nepasižymi silpna ugdymosi motyvacija (menku susidomėjimu ankstesnėmis veiklomis bei ugdymusi) ($M = 2,42$).

Tėvai kartais pastebi savo vaikų *socialinius ir emocinius sunkumus* ($M = 2,02$). Tarp stebimų elgesio ir emocijų sunkumų dažniausiai pasitaiko staigūs vaiko emocijų pokyčiai (jaučiasi liūdni, dažnai verkia ar atrodo bepraverkstantys ($M = 2,37$), populiarumo tarp bendraamžių bei nuolatinės artimos draugystės stoka ($M = 2,09$)).

Agresyvumas ir netinkamas elgesys ($M = 1,91$), kaip EES patiriantiems vaikams būdingi bruožai, tėvų tvirtinimu, pasitaiko ypač retai.

I. Kaffemanienė, V. Tereikienė (2003), pasiremdamos ART specialistų apklausos duomenimis, nurodo, kad savireguliacijos sunkumų patiria net 68 %, neadekvačiomis elgesio reakcijomis pasižymi 12 %, emociniais sunkumais – 36 %, agresyvumu – 8 % vaikų. Tai leidžia manyti, kad tėvai gana objektyviai vertina savo vaikų patiriamus sunkumus.

Tėvų taikomos elgesio ir emocijų valdymo strategijos

Vaikui mikrosistemos poveikis pasireiškia per dvikrypčius tėvo ↔ vaiko santykius šeimoje. Auklėjimo stilius veikia vaiko prierašumą, savireguliaciją, prosocialų elgesį, kompetenciją, laimėjimų, sėkmės motyvaciją. Autoritetingu (demokratišku) auklėjimo stiliumi auklėjantis tėvas yra: kontroliuojantis, bet lankstus; reiklus, bet racionalus; nuoširdus, iklus, bendraudamas su vaiku, vertina drausmę, pasitikėjimą savimi, unikalumą. Tokia auklėjimo praktika leidžia vaikui pasitikėti savimi, kontroliuoti save, tyrinėti, bendradarbiauti, patirti pasitenkinimą (Berns, 2010).

Taikant faktorinės analizės metodą, buvo nustatyta tėvų taikomų elgesio ir emocijų valdymo priemonių

¹ Panaudota skalė iš A. Ališausko ir kt. (2010) parengto pusiau uždaro tipo klausimyno.

struktūra, kuri leido identifikuoti EES patiriančių vaikų ugdymo kryptingumo situaciją šeimoje.

Tėvų taikomų elgesio ir emocijų valdymo priemonių modelyje išryškėjo *kompleksinės elgesio valdymo sistemos* ($M = 2,44$), *pozityvaus pastiprinimo* ($M = 2,56$), *terapinės veiklos* ($M = 1,94$), *alternatyvių socialiai priimtino elgesio būdų rodymo ir skatinimo* ($M = 2,52$) struktūriniai elementai (3 lentelė).

Didžioji dalis tėvų, *pozityviai skatindami* vaiką, dažnai akcentuoja jo pozityvų elgesį ($M = 2,56$), už menkiausius pasiekimus pagirdami, paglostydami ($M = 2,56$). E. R. Daniels, K. Stafford (2000, p. 162) teigimu, neverbalinė komunikacija bei artima distancija tarp suaugusiojo ir vaiko „gali būti veiksmingesni negu postringavimas garsiai“.

Subskalės *alternatyvių socialiai priimtino elgesio būdų rodymas ir skatinimas* įvertis ($M = 2,52$) rodo, kad

2 lentelė. *Vaikams, patiriantiems elgesio ir (arba) emocijų sunkumų, būdingų požymių faktorių modelis: tėvų apklausos rezultatai (KMO = 0,889)*²

Struktūriniai komponentai ir testo žingsniai	M	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	Cronbach α	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %
AGRESYVUMAS IR NETINKAMAS ELGESYS (M = 1,91)					
Žiaurumas su gyvūnais ar draugais	1,57	0,80	0,76	0,92	24,66
Svetimo žaislo pasisavinimas, kitų nuosavybės gadinimas	1,94	0,78	0,81		
Melavimas, konfliktų, muštynių inicijavimas	2,01	0,76	0,81		
Pasikartojantis ir nuolatinis kitų teises pažeidžiantis, agresyvus ir provokuojantis, įžūlus elgesys	2,00	0,73	0,84		
Daikto, kuriuo galima rimtai sužaloti, naudojimas	1,93	0,67	0,70		
Negatyvus, priešiškas, įžūlus, provokuojantis elgesys	2,02	0,63	0,73		
DĖMESIO IR SAVIREGULIACIJOS SUNKUMAI (M = 2,7)					
Nedėmesingumas, nesusikaupimas (nesugebėjimas pakankamai ilgai išlaikyti dėmesį, baigti pradėtą darbą)	2,70	0,83	0,79	0,89	22,04
Impulsyvumas (nesugebėjimas sulaukti savo eilės, atidėto noro išpildymo)	2,77	0,75	0,77		
Hiperaktyvumas (bėgiojimas, triukšmavimas, kai reikia sėdėti ramiai, įkyrus elgesys)	2,81	0,68	0,68		
Silpna ugdymosi motyvacija (menkas domėjimasis ankstesnėmis veiklomis bei ugdymusi)	2,42	0,68	0,73		
Trūksta valingo elgesio, savikontrolės, užduoties vengimas	2,57	0,66	0,72		
SOCIALINIAI IR EMOCINIAI SUNKUMAI (M = 2,02)					
Menkas savęs vertinimas	1,94	0,82	0,75	0,89	19,98
Jaučiasi bėgėdai, mano nieko negalintys padaryti gerai	1,90	0,79	0,73		
Susirūpinimas, nerimas, intensyvios baimės, stipriai paveikiančios asmens funkcionavimą darželyje ir (arba) ugdymosi veikloje	1,87	0,77	0,82		
Staugūs emocijų pokyčiai (jaučiasi liūdni, dažnai verkia ar atrodo bepravirkstantys)	2,37	0,62	0,76		
Nesugebėjimas įsilieti į bendraamžių grupę: izoliacija, bendraamžių atstūmimas	2,00	0,47	0,64		
Populiarumo tarp bendraamžių bei nuolatinės artimos draugystės stoka	2,09	0,44	0,60		

* Respondentai turėjo pasirinkti tarp atsakymų „Tikrai ne“, „Ne“, „Taip“ ir „Tikrai taip“. Atitinkamas matavimo įvertis: „Tikrai ne“ – 1, „Ne“ – 2, „Taip“ – 3 ir „Tikrai taip“ – 4.

² L – faktorinis svoris (remiantis pagrindinių komponentų metodu VARIMAX rotacija) parodo kintamųjų ir faktoriaus (ALFA faktorinės analizės modelis) statistinio ryšio glaudumą.
% – procentinis (kumuliatyvinis) dažnis parodo, kiek % priklausomojo kintamojo sklaidos gali būti paaiškinta nepriklausomuoju kintamuoju.

r/itt (*Item-Total-Correlation*) – testo žingsnio skiriamosios gebos rodiklis; iš esmės tai yra koreliacijos koeficientas, atspindintis statistinį ryšį

tarp pavienio testo žingsnio įverčių ir bendro testo balo.

α (*Cronbach-α*) – testo vidinės konsistencijos koeficientas.

KMO (*Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy*) – skalės tinkamumas faktorinei analizei.

M – subskalės vidutinis įvertis.

Tiek šioje lentelėje, tiek ir vėliau pateikiamoje 3 lentelėje, atskleidžiančioje tėvų taikomų emocijų bei elgesio valdymo priemonių modelį, pateikiami statistiniai parametrai atitinka skalės validumo reikalavimus. Skalių psichometrinė kokybė yra priimtina ir gana homogeniška.

3 lentelė. Tėvų taikomos elgesio ir emocijų valdymo priemonės: faktorių modelis (KMO = 0,732)

Struktūriniai komponentai ir testo žingsniai	M	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	Cronbach α	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %
KOMPLEKSNĖ ELGESIO VALDYMO SISTEMA (M = 2,44)					
Visada išsiaiškinau, ar vaikas suprato, už ką buvo nubaustas	2,69	0,61	0,54	0,78	15,5
Pasakau vaikui, kad elgesys neatitinka nustatytų taisyklių	2,57	0,60	0,59		
Su vaiku kalbu apie pyktį, aptariame situacijas, su kuriomis jis susiduria	2,53	0,60	0,57		
Jei vaikas negirdi, prieinu arčiau ir, žiūrėdamas tiesiai jam į akis, pakartoju prašymą	2,46	0,58	0,51		
Prašau, kad vaikas suformuluotų taisykles, kurių nesilaikė arba kurias pažeidė	2,17	0,57	0,48		
Sudarome su vaiku sutartį, nustatę, kokie pastiprinimai (apdovanojimai) už kokius pasiekimus bus teikiami	2,23	0,47	0,51		
POZITYVUS PASTIPRINIMAS (M = 2,56)					
Už menkiausius pasiekimus stengiuosi paskatinti ir pagirti, paglostyti	2,56	0,84	0,63	0,77	11,9
Akcentuoju pozityvų vaiko elgesį ir jį nuolat pastiprinu pagyrimu, apdovanojimu	2,56	0,64	0,63		
TERAPINĖ VEIKLA (M = 1,94)					
Organizuoju judrią veiklą (mankštinantis, bėgiojant, važiuojant dviračiu)	2,24	0,77	0,68	0,72	10,3
Organizuoju individualią kryptingą kūrybinę veiklą (pasakojimus ramios muzikos fone, dailės veiklą, vaidybines situacijas, žaidimus su vandeniu, judesių atlikimą skambant muzikai ir pan.)	2,09	0,74	0,65		
Leidžiu išlieti pyktį ant negyvų daiktų (pasiūlau kalti, kaukšėti, boksuoti pagalvę, plėšyti netinkamą popierių ir pan.)	1,51	0,49	0,33		
ALTERNATYVIŲ SOCIALIAI PRIIMTINO ELGESIO BŪDŲ RODYMAS IR SKATINIMAS (M = 2,52)					
Apibūdinau vaikui tai, ką matau, parodydamas pavyzdį, pvz., kaip draugai dalijasi „Žiūrėk, va, kaip gražu, Petriukas ir Onytė dalijasi, kokie geri vaikai“	2,51	0,72	0,58	0,53	9,6
Pageidaujamą elgesį vertinu pozityvia veido išraiška (žvilgsniu, šypsena)	2,70	0,45	0,37		
Parodau ir skatinu savo jausmus išreikšti žodžiais, pvz., „Aš pradėdau pykti“	2,23	0,41	0,38		
Skatinu įsijausti į kito vaiko ar suaugusiojo padėtį ir atsiprašyti	2,64	0,41	0,44		

* Respondentai turėjo pasirinkti tarp atsakymų „Ne“, „Kartais“ ir „Taip“. Atitinkamas matavimo įvertis: „Ne“ – 1, „Kartais“ – 2 ir „Taip“ – 3.

tėvai stengiasi parodyti, pamokyti ir skatinti pozityvų elgesį. Dauguma šeimos narių siekia vaikui parodyti, kaip tuo momentu vertina jo elgesį žvilgsniu šypsena (M = 2,7), ugdo empatiškumo įgūdžius, skatindami įsijausti į kito asmens padėtį ir atsiprašyti (M = 2,64), apibūdina tai, ką mato, parodydami teigiamų pavyzdžių (M = 2,51). Tačiau, kad emocijas, kurias jaučia vaikas, galima išreikšti žodžiais, ugdytojai stengiasi įtikinti tik kartais (M = 2,23).

Dauguma tėvų, naudodami kompleksinę elgesio valdymo sistemą, visada išsiaiškina su vaiku, ar jis suprato, už ką buvo nubaustas (M = 2,69), pasako jam, kad jo elgesys neatitinka nustatytų taisyklių (M = 2,57). Daugiau nei pusė tėvų (M = 2,53) individualių pokalbių metu padeda vaikui įsisąmoninti savo neigiamas emocijas, skatina pripažinti, kad jos yra. Tačiau, jei ugdytinis negirdi, ugdytojai tik kartais savo prašymą pakartoja, palaikydami akių kontaktą (M = 2,46), kuris, R. Žukauskienės (2001) teigimu, sustiprina paliepiamą ar prašymą. Ne visada skatinama laikytis taisyklių, sudarant sutartis, nustatant,

kokie pastiprinimai, už kokius pasiekimus bus teikiami (M = 2,23), prašant įvardyti taisykles, kurių nesilaikė, pažeidė (M = 2,17).

Tik retais atvejais vaikai yra skatinami išlieti pyktį pozityviu būdu, taikant *terapinės veiklos* priemones: organizuojama judri veikla (M = 2,24), individuali ir kryptinga kūrybinė veikla (M = 2,09). Džiugu, kad dauguma tėvų neleidžia savo vaikui išlieti pykčio ant negyvų daiktų (M = 1,51), kuri, anot R. Braslauskienės, I. Jonutytes (2005), neturėtų būti laikoma priemone, skatinančia pykčio išliejimą. Autorių teigimu, vaikas turi būti natūraliai įtraukiamas į veiklą, kuri būtų įdomi ir teiktų teigiamų emocijų.

Siekiant identifikuoti, į kokių emocijų ir elgesio priemonių taikymą reikėtų labiau orientuotis, tėvų požiūriu, buvo naudotas parametrinis T testas, kai $p \leq 0,05$.¹

Tėvai labiau linkę akcentuoti poreikį taikyti tokių emocijų ir elgesio priemonių, kurios sietinos su

¹ p – statistiškai reikšmingas skirtumas.

pozityvaus elgesio palaikymo strategijomis, paaiškinimu, už ką baudžiama (pvz.: *visada išsiaiškiname, ar vaikas suprato, už ką buvo nubaustas* (M1 = 2,69; M2 = 2,88; p = 0,006))²; skatinimu laikytis nurodymo (pvz.: *jei vaikas negirdi, prieinu arčiau ir, žiūrėdamas jam į akis, pakartuoju prašymą* (M1 = 2,69; M2 = 2,77; p = 0,016)); pozityviu skatinimu (pvz.: *už menkiausias pasiekimus stengiuosi paskatinti ir pagirti* (M1 = 2,56; M2 = 2,69; p = 0,003)); kryptingos aktyvinančios veiklos organizavimu (pvz.: *organizuoju judrią veiklą (mankštinantis, bėgiojant, važiuojant dviračiu* (M1 = 2,69; M2 = 2,77; p = 0,016); *organizuoju individualią kryptingą kūrybinę veiklą (pasakojimus ramios muzikos fone, dailės veiklą, vaidybines situacijas, žaidimus su vandeniu, judesių atlikimą, skambant muzikai ir pan.* (M1 = 2,09; M2 = 2,61; p = 0,000)); pozityvaus elgesio mokymu ir rodymu (pvz.: *apibūdiniu vaikui tai, ką matau, parodydamas pavyzdį, pvz.: „Žiūrėk, va, kaip gražu, Petriukas ir Onytė dalijasi, kokie geri vaikai“* (M1 = 2,51; M2 = 2,67; p = 0,021); *pageidaujama elgesį vertinu pozityvia veido išraiška (žvilgsniu, šypsena)* (M1 = 2,70; M2 = 2,82; p = 0,011)).

Respondentų siekimą kartais vaikų elgesį normalizuoti ribojančiomis strategijomis atspindi pritarimas drausminamajai veiklai (pvz.: *ribojamas vaiko fizinis aktyvumas (uždraudžiama aktyvi žaidybinė veikla, neleidžiama užsiimti judria mėgstama veikla)* (M1 = 1,73; M2 = 2,00; p = 0,001); *sodinimas ant „karštos kėdės“* (M1 = 1,83; M2 = 2,08; p = 0,003).

Fizinės aplinkos pritaikymas

Apibendrinus atsakymo į klausimą apie fizinės aplinkos pritaikymą rezultatus (respondentai galėjo pažymėti kelis atsakymų variantus) (4 lentelė), paaiškėjo, kad tėvai dažniausiai pasiūlo atskirą patalpą nusiramimui (60 %), skatina draugystę su ramaus elgesio bendraamžiu (N = 47 %).

4 lentelė. *Fizinės aplinkos pritaikymas, emocijų ir (arba) elgesio sunkumų patiriančiam vaikui, (N)*

Nr.	Kintamasis	N	%
1.	Pasiūlau atskirą patalpą nusiramimui	42	60
2.	Skatinu draugystę su ramaus elgesio bendraamžiu (kaimynų vaikais, bendraamžiais)	33	47
3.	Namuose turi savo (atskirą nuo kitų šeimoje augančių vaikų) vietą individualiai veiklai	27	39
4.	Parenku žaidimų vietą toliau nuo kitų šeimoje augančių vaikų	11	16
5.	Pasiūlau specialiai įrengtą kampelį nusiramimui	9	13
6.	Vengiu keisti žaidimų vietą namuose	6	9

² M₁ – esamos situacijos vidurkis; M₂ – poreikio taikyti priemonės vidurkis.

Trečdalis tėvų nurodė, kad vaikas namuose turi savo vietą (atskirą nuo kitų šeimoje augančių vaikų) individualiai veiklai (39 %). Penktadalis apklaustųjų nurodė, kad parenkama žaidimų vieta toliau nuo kitų šeimos vaikų (16 %). Kas dešimtas tėvas pasiūlė specialiai įrengtą kampelį nusiramimui (13 %), vengė keisti žaidimų vietą (9 %).

Apibūdinant tėvų taikymo emocijų ir (arba) elgesio strategijų kryptingumą, galima reziumuoti, kad jos yra orientuotos į pozityvaus elgesio palaikymą.

Pagalbos poreikis tėvams, ugdomiems elgesio ir emocijų sunkumų patiriančius vaikus

Siekiant atskleisti, kas tėvams kelia nerimą ir kokia jiems yra reikalinga darželyje dirbančių pedagogų ar kitų specialistų pagalba, tėvų buvo prašoma pateikti dažniausiai kylančius klausimus, susijusius su vaiko auklėjimu ir elgesio valdymu, ir nurodyti pagalbos poreikį. Šie klausimai buvo apibendrinti turinio analizės metodu ir išskirtos sritys.

Tėvams dažniausiai kyla šie, su vaiko auklėjimu ir elgesio valdymu susiję klausimai: *psichologinių ir socialinių pedagoginių žinių trūkumas; sunkumai, kylantys dėl vaiko ypatingumo; vaiko ugdymąsi apibūdinanti informacija; savianalizė ir refleksyvumas.*

Daugiausiai leksinių-semantinių vienetų užfiksuota kategorijoje *psichologinių ir socialinių pedagoginių žinių trūkumas* (N = 34) (5 lentelė).

5 lentelė. *Kategorija „Psichologinių ir socialinių pedagoginių žinių trūkumas“ bei ją sudarančios subkategorijos*

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Psichologinių ir socialinių pedagoginių žinių trūkumas	Emocijų ir (arba) elgesio sunkumų patiriančių vaikų elgesio ir emocijų valdymo priemonių taikymo dilemos	19
	Klausimai, susiję su psichologinėmis ir socialinėmis pedagoginėmis žiniomis	14
Iš viso		33

Vieni iš aktualiausių klausimų tėvams susiję su elgesio ir (arba) emocijų sunkumų patiriančių vaikų elgesio ir emocijų valdymo priemonių dilemomis (*Kaip reaguoti į dažnus emocijų pasikeitimus?; Kaip išmokyti ramiai reaguoti į priešišką draugo elgesį?; Ką daryti, jei vaikas agresyvus?; Kaip suvaldyti hiperaktyvų vaiką?; Kaip išmokyti laikytis savo žodžio?; Ką daryti, kad vaikas sutelktų dėmesį?)* bei susiję su psichologinėmis ir socialinėmis pedagoginėmis žiniomis (*Ar galima taikyti fizinę bausmę?; Kodėl vaikas taip elgiasi?; Kaip pasiekti norimą rezultatą?; Kada reikia būti griežtam, kada nusileisti vaikui?; Kiek įgimtos vaiko savybės lemia negatyvų elgesį?*).

Kita klausimų kategorija išryškina tėvų patiriamus sunkumus, kylančius dėl vaiko ypatinumo (N = 27) (6 lentelė).

6 lentelė. **Kategorija „Sunkumai, kylantys dėl vaiko ypatinumo (emocijų ir elgesio sunkumų)“ ir jų sudarančios subkategorijos**

Kategorija	Iliustruojantys teiginiai	Teiginių skaičius (iš viso):
Sunkumai, kylantys dėl vaiko ypatinumo (emocijų ir elgesio sunkumų)	Vaiko agresija	27
	Hiperaktyvumas	
	Neklausymas, užsispyrimas	
	Vaikas negirdi, ką sakau	
	Įkyrus elgesys, atsikalbinėjimas	
	Trūksta savikontrolės, savarakiškumo	
Susierzinimo valdymas		

Tėvai tikriausiai nežino, kaip spręsti su vaiko elgesiu susijusius sunkumus, todėl nuolat mąsto apie tai ir nerimauja dėl „kitokio“ vaiko. Pernelyg didelis susitelkimas ties vaiko sunkumais gali trukdyti įžvelgti savo vaiko gebėjimus, apriboti vaiko saviraišką ir dalyvavimą grupės ar įvairioje neformalioje veikloje.

Kategoriją **vaiko ugdymą(si) apibūdinanti informacija** (N = 14) sudarančių teiginių turinys rodo, kad tėvams aktuali bet kokia informacija, susijusi su jų vaiko kasdiene veikla grupėje, ugdymosi sėkmėmis ir nesėkmėmis, elgesiu (7 lentelė).

7 lentelė. **Kategorija „Vaiko ugdymą(si) apibūdinanti informacija“ bei jų sudarančios subkategorijos**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Tėvams aktualiausia informacija apie vaiką	Ugdymosi pasiekimai	7
	Elgesys	4
	Socialiniai įgūdžiai	3
Iš viso:		14

Tėvams reikšminga ir informacija, kaip informacijos gavėjams darželyje susijusi su vaiko ugdymo(si) pasiekimais (*Kaip sekasi asmeninė veikla?*); su vaiko elgesiu (*Kaip vaikas elgiasi darželyje (palyginimui – kaip elgiasi namuose)*); *Ar sugeba sutelkti dėmesį į reikiamus dalykus?*) ir socialiniais įgūdžiais (*Ar ištraukia į bendrą veiklą su bendraamžiais?*; *Ar bendrauja su savo bendraamžiais?*).

Tėvai ne visada atsakymus, kaip ugdyti EES patiriantį vaiką, gali rasti metodinėje literatūroje, ne visada turi kur kreiptis patarimo. Jie susiduria su realiais sunkumais, kurie yra saviti ir neaprašyti vadovėliuose. Todėl kai kurių tėvų veikla yra grįsta *savianalizė ir refleksyvumu* (N = 4) (8 lentelė).

8 lentelė. **Kategorija „Savianalizė ir refleksyvumas“**

Kategorija	Iliustruojantys teiginiai	Teiginių skaičius
Savianalizė ir refleksyvumas	Ar aš visada išklausu, ko vaikas reikalauja iš manęs?	4
	Ar aš nebūnu kartais jiems per griežta?	
	Gal per daug jį (ją) lepinau?	
	Ar aš teisingai auklėju?	

Kategoriją iliustruojantys teiginiai rodo, kad tėvai stengiasi kritiškai pažvelgti į savo veiksmus, siekdami pažinti, tirti savo praktinę veiklą. Vadinasi, jie jaučiasi atsakingi už savo veiklos padarinius ugdydami savo vaiką, nori ją tobulinti ir tokiu būdu gerinti praktikos kokybę.

Aktualizuojami ir klausimai, kur pabrėžiamas ne tik tėvų vaidmens reikšmingumas, ugdant EES patiriančius vaikus, bet ir, ugdytojų nuomone, atsakomybę turėtų priimti viena iš visuomenės informavimo institucijų, pvz., televizija. Kategorija išryškina tėvų nuomonę, kad *televizijos poveikis vaiko elgesiui yra negatyvus (Turėtų kažkas televiziją tikrinti, ką ji rodo, o ne kaltinti tik tėvus)*.

Ikimokyklinėje įstaigoje dirbančių pedagogų ar kitų specialistų pagalbos poreikis tėvams. Turinio analizės metodu buvo išskirtos septynios kategorijos: *švietimo pagalbos poreikis; ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas; dalijimosi informacija ir bendradarbiavimo poreikis; pedagogų kompetencijos; vaikų skaičiaus grupėje optimizavimas; papildomų poreikių nėra*.

Švietimo pagalbos poreikis (N = 26) tėvams išryškėjo kaip svarbiausia ir aktualiausia kategorija. Tėvų nuomone, EES patiriančio vaiko ugdymo kokybei didelės įtakos turi psichologinė, socialinė ir specialioji pedagoginė pagalba, tėvų švietimas, konsultavimas ugdymo klausimais bei reali pagalba, sprendžiant EES patiriančio vaiko situacijas (9 lentelė).

9 lentelė. **Kategorija „Švietimo pagalbos poreikis“ ir jų sudarančios subkategorijos**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Švietimo pagalbos poreikis	Psichologinės, socialinės ir specialiosios pedagogės pagalbos akcentavimas	18
	Tėvų švietimas, konsultavimas (edukacinė pagalba tėvams)	6
	Pagalbos poreikis, sprendžiant emocijų ir elgesio sunkumus	2
Iš viso:		26

Tėvai itin aktualizavo: specialistų pagalbos poreikį (*viena didžiausių problemų, nėra psichologo darželyje; reikalinga socialinio pedagogo pagalba, darželyje nėra tokio etato; terapijos specialisto; norėčiau psichologo pagalbos šeimai*); edukacinės pagalbos poreikį (*padėti susitvarkyti su agresyviai besielgiančiu vaiku; tikslios informacijos apie probleminį vaiko elgesį*); individualių situacijų sprendimą (*esminių pagrindų įdiegimą; literatūros (nuorodų,) kaip teisingai, kryptingai ugdyti vaikus*)

bei savipagalbos grupių, kurios leistų tėvams pasidalyti asmenine patirtimi, rūpesčiais, padėtų suprasti vaiko galimybes, išspręsti su vaiku susijusias problemas (*diskusijų apie problemiškus vaikus; organizuoti susitikimus su tėvais auginančiais problemų turinčius vaikus nedidelėmis grupėmis*), organizavimo poreikį.

Išvados

1. Tyrime dalyvavusių tėvų patirtis rodo, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocijų sunkumai dažniausiai pasireiškia bloga asmens savikontrolė, chaotiška, netolygia veikla, dėmesio stoka. Retai stebimi arba tėvų neatpažįstami vaiko socialiniai ir emociniai sunkumai, agresyvumas ir netinkamas elgesys.
2. Tėvų taikomų elgesio ir emocijų valdymo strategijų struktūra išryškino tendenciją, kad orientuojamasi į pozityvių sąveikų konstravimą su vaiku bei gana įvairias, kartais netradicines pozityvias elgesio valdymo strategijas, paremtas pozityviu pastiprinimu, alternatyvių socialiai priimtino elgesio būdų rodymu ir skatiniu, kartais pasitelkiant terapinę veiklą, kompleksinės elgesio valdymo sistemos elementų naudojimu. Pritaikydami fizinę aplinką vaikams, tėvai dažniausiai pasiūlo atskirą patalpą nusiramimui, skatina draugystę su ramaus elgesio bendraamžiu. Aktualizuojamas poreikis taikyti dar dažniau į pozityvų elgesį orientuotas elgesio valdymo strategijas. Tačiau, tėvų nuomone, kartais reikėtų naudoti ir drausminamąsias priemones.
3. Tėvai dažniausiai patiria sunkumų dėl vaiko ypatinumo ir neretai jiems kyla klausimų, susijusių su psichologinėmis ir socialinėmis žiniomis, auklėjant savo vaiką, jiems rūpi bet kokio pobūdžio informacija, susijusi su jų vaiku ir ugdymo(si) situacija, todėl labiausiai išreiškiamas švietimo pagalbos iš darželyje dirbančių pedagogų ar kitų specialistų poreikis, efektyvesnių dalijimosi informacija būdų, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo poreikis.

Literatūra

1. Ališauskas A., Ališauskienė S., Gerulaitis D., Melienė R., Miltenienė L., 2010, *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas*. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ataskaita.pdf [žiūrėta 2011-02-12].
2. Ališauskienė S., 2005, Socialinės rizikos sampratos interpretacijos ikimokyklinėje įstaigoje. *Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (12). P. 8–16.
3. Ališauskienė S., Ališauskas A., Melienė R., Šapelytė O., Miltenienė L., Gerulaitis D., 2007, *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokiniams lygis*. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/SMM_ATASKAITA_pagalbos%20lygis_2007.pdf [žiūrėta 2013-04-23].
4. Berns R. M., 2009, *Vaiko socializacija*. Šeima, mokykla, visuomenė. Vilnius: UAB „Poligrafija ir informatika“.
5. Braslauskienė R., Jonutytė I., 2005, *Vaikų agresyvaus*

- elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
6. Bražienė N., Mockienė D., 2008, Agresyvių vaikų socializacijos teoriniai pagrindai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 2 (18). P. 55–64.
  7. Bruneikienė B., 2009, Pozityvaus bendravimo įtaka tinkamam vaikų elgesiui ugdyti. *Žvirblių takas*. Nr. 2, P. 20–26.
  8. Daniels E. R., Stafford K., 2000, *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas*. Specialiųjų poreikių vaikų integravimas. Vilnius: Gimtasis žodis.
  9. Daulenskienė J. N. V., Radzevičienė L., Ruškus J., 2002, Ne šeimoje augančių ankstyvojo amžiaus vaikų emocinės raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*. Nr. 12 (6). P. 17–32.
  10. Geležinienė R., 2009, Įrodymais grįstos mokytojo veiklos konstravimas ugdant emocijų ir elgesio sutrikimų turinčius mokinius. *Nepublikuota daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas.
  11. Herm S., 2004, „Sunkūs“ vaikai. Praktiniai patarimai auklėtojams ir tėvams. Vilnius: Alma litera.
  12. Kaffemaniene I., Tereikienė V., 2003, Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinės raidos ir elgesio sutrikimų korekcija. *Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (8). P. 15–30.
  13. Kvieskienė G., 2003, *Socializacija ir vaiko gerovė*. Monografija. Vilnius.
  14. Leliūgienė, I., 2003, *Socialinė pedagogika*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija
  15. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2013. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2013-04-23].
  16. Malinauskaitė A., 2010, Elgesio sutrikimų prevencija skatinant socialines ir emocines kompetencijas priešmokykliniame amžiuje: Vokiškoji patirtis. *Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (22). P. 149–159.
  17. Mitchell D., 2008, *What really works in special and inclusive education*. Using evidence – based teaching strategies. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group.
  18. Monkevičienė O., 2004, Emocinės ir socialinės paramos vaikui būdai. *Sveikata*. Nr. 7. P. 27–35.
  19. Nasvytienė D., 2005, *Vaiko elgesio ir emocinės problemos: kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto biblioteka.
  20. Pollard A., 2006, *Refleksyvusis mokymas. Veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika*. Vilnius: Garnelis.
  21. Radzevičienė L., 1997, *Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų emocijų ir elgesio sutrikimai bei jų korekcija*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
  22. Ramanauskienė T., 2005, *Rekomendacijos tėvams ir mokytojams: hiperaktyvus vaikas*. Prieiga per internetą: <http://www.autizmo.puslapiai.lt/hyper/Sutrikimas.html> [žiūrėta 2010-08-11].
  23. Ribakovienė V., Lekarevičiūtė A., Šlapikas V., 2008, *Jeį vaikas neklauso*. Metodinės rekomendacijos tėvams. Vilnius: UAB Aktyvi Forma.
  24. Sutton C., 1999, *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
  25. Vosylienė E., 2009, *Socioedukacinis darbas su vaiku*. Mokomoji knyga. Vilnius: Baltos lankos.
  26. Winnicott D. W., 2000, *Vaikas, šeima ir išorinis pasaulis*. Vilnius: Via Recta.
  27. Žukauskienė R., 2001, *Kodėl vaikai neklauso: moksleivių netinkamo elgesio ypatumai*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius: G. Kuskio firma.

THE EXPERIENCE OF PARENTS IN OVERCOMING EMOTIONAL AND BEHAVIORAL DIFFICULTIES OF THEIR CHILDREN: A SURVEY ANALYSIS

Jovita Biliūnienė, Lina Miltenienė

Summary

The article presents the research whose results revealed the experience of parents bringing up pre-school children with emotional and behavioral difficulties. The observed emotional and behavioral difficulties, the applied strategies for controlling children's behavior and the need for help and the purposefulness of the requested help are analyzed. 70 parents of pre-school children with emotional and behavioral difficulties from different places participated in this research. For data processing, qualitative-interpretative and statistical methods of data analysis were used: descriptive statistics, factor analysis and a parametric T-test. It appeared that preschool children with emotional and behavioral difficulties usually manifest poor personal self-control, chaotic, uneven activities and lack of attention. Social and emotional difficulties are rarely recognized. The strategies used by parents for controlling children's behavior that are orientated towards the construction of positive interactions with the child are various and non-traditional: positive reinforcement, display and promotion of alternative socially acceptable behavior, therapeutic activities as well as elements of integrated behavior management system. The suitable surroundings are applied. Parents usually have difficulties because of the peculiarity of the child, i.e. why the need for educational assistance from the teachers and other staff working in the kindergarten, more effective ways of sharing information as well as individualisation and differentiation of the training process is mostly expressed.

Key words: emotional and behavioral difficulties, emotional and behavioral management.

TĖVŲ, ĮVEIKIANČIŲ VAIKŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMUS, PATIRTIS: ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATŲ ANALIZĖ

Jovita Biliūnienė, Lina Miltenienė

Santrauka

Straipsnyje pristatomas tyrimas, kurio rezultatai atskleidė tėvų, auklėjančių elgesio ir emocijų sunkumų patiriančius ikimokyklinio amžiaus vaikus, patirtį. Analizuojami stebimi EES, taikomos vaikų elgesio valdymo strategijos bei poreikis pagalbai ir pageidaujamos pagalbos kryptingumas. Tyrime dalyvavo 70 ikimokyklinio elgesio ir emocijų sunkumų patiriančių vaikų tėvai iš įvairių vietovių.

Duomenims apdoroti taikyti kokybiniai-interpretaciniai ir statistiniai duomenų analizės metodai: aprašomoji statistika, faktorinė analizė, parametrinis T testas.

Paaikškėjo, kad tėvai dažniausiai pastebi, jog emocijų ir elgesio sunkumų patiriantys ikimokyklinio amžiaus vaikai pasižymi bloga asmens savikontrole, chaotiška, netolygia veikla, dėmesio stoka. Retai atpažįstami vaiko socialiniai ir emociniai sunkumai. Tėvų taikomos elgesio ir emocijų valdymo strategijos, orientuotos į pozityvių sąveikų konstravimą su vaiku, yra įvairios, netradicinės: pozityvus pastiprinimas, alternatyvūs socialiai priimtino elgesio būdų rodymas ir skatinimas, terapinė veikla, kompleksiniai elgesio valdymo sistemos elementai. Pritaikoma tinkama fizinė aplinka.

Tėvai dažniausiai patiria sunkumų dėl vaiko ypatingumo, todėl labiausiai išreiškiamas švietimo pagalbos iš darželyje dirbančių pedagogų ar kitų specialistų, veiksmingesnių dalijimosi informacija būdų, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo poreikis.

Prasminiai žodžiai: elgesio ir emocijų sunkumai, emocijų ir elgesio valdymas.

Įteikta 2013-09-13